

tek. Ez utóbbi sírok már a templom pusztulása (1680-as évek) utáni évtizedekre datálhatók.

SIMONYI ERIKA

96. Felsőzsolca, Vár-domb

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Sza, Á

2001. augusztus 27. és szeptember 14. között a Vár-domb Ny-i részén egy 10×20 m nagyságú területet tártunk fel. Ez idő alatt kibontottunk 43 késő bronzkori urnasírt és egy Árpád-kori szabadban álló kemencét. Feltártunk még néhány – két ház és három gödör – késő császárkorra keltezhető objektumot, melyekből nagy mennyiségű, kézzel formázott edénytöredék, terra sigillata töredékek, vörös anyagú, gyorskorongon formált tálak és bronzveretek kerültek elő.

SIMONYI ERIKA

97. Fonyód, Sándor utca 26.

(Somogy megye) Rő, H, Á

2000. november 27-én történt előzetes bejelentés nyomán a telken lakóházépítést megelőző földmunkára került sor. Ennek során egy addig ismeretlen korú temető csontvázaradványai kerültek elő. December 4-én leletmentést folytattunk. Folyamatos kiszállások és helyszínelések után 2001. április 23-án megkezdtük a kutatást a rendkívül nehéz terepen. A terület erősen sérült volt a többszörösen lefolytatott dózerolás, valamint földmunka miatt. Az 1970-es években végzett kocsma építkezése során is találhattak csontvázakat, amelyek bejelentés nélkül maradtak.

A nagyarányú helyi támogatással (2,5–3 millió Ft) elvégzett kutatómunkánk bizonyította, hogy a domb már a római korban (Kr. u. 4. század) lakott volt. Szürke korsó, sárgás tálka peremtöredéke, terra sigillata-jellegű töredék. Az enyhe lejtésű domb tetején és a Ny-i domboldalon is ledózerolták ezt a telepet, amelyre már rátemették egy későbbi temető Ny–K-i tájolású, nagyobb részben melléklet nélküli sírjait.

A viszonylag ép sírok a domb D-i szélén maradtak meg, valamint a Ny-i, az építkezések által alig sértett peremrészénél. Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag a kutatás során az alsó sírsorokat találtuk meg. A dombtetőn egy ásónyomnyira, míg a széleken 1 m-es mélységben kerültek elő. Rendkívül kemény, sárga agyagban voltak a sírok, és javarészt nem maradtak meg a sírfoltok. Éppen ezért teraszokra épülő szelvényssorral kutattuk végig a területet. Az előkerült 54 sír 9 sírsorra tagolódott.

Nagyobb létszámú és hosszabb ideig használt temetőről van szó, amely valószínűleg a teljes dombot betöltötte (lásd 7502/3., 7503., 7504/2., 7505/2., 7505/1., 7501/1., 7501/2., 7478., 7622/15. hrsz.). A sírsorok párhuzamosan húzódtak, bennük a Ny–K tájolású sírokkal. Sem koporsó, sem körben kőpakolást vagy téglanyomokat nem találtunk.

Több felnőtt korú, általában női csontváz mellett gyermek vagy serdülő korú csontváz maradványai is voltak. Ezek családi temetkezések lehettek. Több sírnál mind a két kart, vagy helyenként csak az egyiket, a deréknál keresztben helyezték el. Egymásra történő temetkezések a D-i részen (25. sírra a 29. sír), és a Ny-i részen (33. sírra a 43. sír) maradtak meg. Úgy tűnik, hogy a bolygatott és részben kirabolt sírokba egy szegény népesség temetkezett a 9–10. században.

Kilenc sírban találtunk mellékletet: bronzgyűrűk, bronzkarperec, vaskés, S-végű hajkarikák, különböző típusú gyöngyök, ezüst hajkarika (9–11. század). A 14. számú sírtól (koponyától) 3 m-re Ny-ra, és derékszögben É-ra ugyancsak 3 m-re egy földbe ástott korsó került elő. (A válltól fölfelé elvitte a dózerolás.) A római (4. századi) korsó közelében, tőle ÉK-re 3 m-re egy kutya-csontváz, míg a 14. sírtól (a lábtól) 3 m-re egy agyaras disznó csontmaradványát találtuk.

Ásatási területünk D-i szélén, a kerítés mellett, a kisajátítási kő közelében egy piros, vastag, nagyobb méretű és egy kisebb, vékony, hullámvonalas római kerámiát találtunk.

A dombtetőn feltárt temetőrész mellett húzott 50 cm széles és 1 m mély, É–D-i kutatóárok üres volt, ami azt bizonyította, hogy csupán a legalsó sírsorok maradtak meg. Munkánkat április 30-án fejeztük be.

A leletmentő ásatásunk során előkerült 54 síros 9–11. századi temetőrész átnyúlik a kerítéseken túl minden irányban a domb további területére.

Tekintettel arra, hogy Fonyódon egyedülálló módon két köznépi temető sírmaradványai is előkerültek 1 km-es körzetben, mindenképpen szükségesnek látszik a Sándor utcai 26-os domb még megmaradt további temetőrészeinek végleges levédése.

MAGYAR KÁLMÁN

98. Füzér, Vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú

Befejeztük az É-i palotaszárny pinchehelyiségeinek feltárását a vár pusztulását megelőző, 17. századi járószintig. A szárny korábban már részben feltárt Ny-i elemében, melyet a források alapján a Malompincével azonosíthatnak, igen kevés, döntően 17. századi leletanyag került elő a földes járószintet fedő, közel 3 m vastag köves omladékból. A szomszédos Kispincével közvetlen összeköttetésben nem álló téglalap alaprajzú pince bejárata a D-i fal tengelyében nyílt, de az ajtó szárkövei már hiányoztak. A DNy-i sarokban megtaláltuk a pince felett volt helyiség kandallójának ide zuhant élszedett, negyedköríves konzoljait. Újabb bizonyítékokat szereztünk arról, hogy mind a Malompince, mind pedig a felette állt egykori helyiség fafödemes volt.

A Malompincével Ny felől szomszédos Kispince utolsó járószintjét már korábban átvágtuk két kutatóárokmal. Idén a K–Ny-i irányú kutatóárok eddig fel nem

tárt K-i szakaszát ástuk ki. Az árokban egy három rétegű, 14. századi kemence részletei kerültek napvilágra.

Viszonylag nagy területen sikerült eltávolítani az omladékot a Kispince és a Malompince előtti udvarszakasról. A földes járószintet faszenes égésréteg fedi, bizonyítékként annak, hogy a palotaszárny lakótere előtt húzódó folyosó egykor fából készült. A ciszternától DNy-ra valószínűleg megtaláltuk a forrásokban emlegetett másik vízgyűjtőt, vagy kutat, de ennek pontos körvonalai egyelőre nem követhetőek.

Falkutatást végeztünk a kaputorony belsejében. Megállapítottuk, hogy a torony falai részben másodlagos kváderekkel és kőfaragványokkal állnak. A kőfaragványok között egy gótikus keresztosztós ablak szemöldöke is megtalálható. Ezek alapján módosítanunk kell a kaputoronynak még az 1977-es ásatás nyomán a 15. század első felére tett datálását, s úgy véljük, hogy az – a hozzá csatlakozó teljes ÉK-i épületszárnyal együtt – csak a 15–16. század fordulóján keletkezett.

A kapubástya elfalazásának közepén található nagy kiemelésben azonosítottuk egy aknaszerű tér, valamint a kaputoronyból ide vezető bűvönnyílás csekély maradványait. Ezeket keresztül lehetett egykor megközelíteni a kaputorony felől a bástya tetején álló Porházat.

Ismételten kitisztítottuk a kaputól a kaputoronyig vezető folyosó végén levő, 1977-ben már feltárt tömlőcöt is. Az alapozásokon tett megfigyelések alapján úgy véljük, hogy – az 1977-es következtetésekkel ellentétben – a tömlőc egykori járószintje nem egy sziklagödörben volt, hanem a folyosóéval azonos szinten. Kizárhatóvá vált az is, hogy a tömlőcöt szilárd anyagú fallal választották le a folyosótól. Tapasztalataink szerint erre a célra csakis farekesztés szolgálhatott.

SIMON ZOLTÁN

99. Galgamácsa, belterület

(Pest megye) Kk, Kű

2001. július 3-án kapott, útbeszakadásról, üregekről szóló lakossági bejelentés nyomán július 9-én szemlét tartottunk több helyszínen.

Galgamácsán, a polgármesteri hivatal kertjében (az épületek mögött) – a Galgára lejtő domb felső részén – egy kb. 50 cm széles nyílás utal föld alatti üregre. A felszínről látható üregrészletek arra utalnak, hogy hasonló jelenségről van szó, mint a késő középkorból-kora újkorból ismert szűk szájú, alul hirtelen kiszélesedő, általában kiégetett oldalú gabonásvermek. Felülről úgy tűnik, hogy a kihasasodásnál, amely a mai felszíntől kb. 1–1,5 m-re lehet, kb. 3 m széles lehetett a verem. Egyebet a beomlott föld miatt nem tudtunk megállapítani.

A galgamácsai római katolikus templomtól D-re lévő orvoslakás (volt plébániaépület) (MRT 13/3. k. 9/1. lh.) kertjében, az épület Ny-i vége mögött, kb. 3 m-re ugyancsak beszakadt a föld. Itt egy négyzetes alaprajzú (280×280 cm, magasság: 255 cm), kőből épített, téglá-

dongaboltozatos helyiséget figyeltünk meg. A K-i és a Ny-i zárófal kőből épült, a kőfal és a téglaboltozat közötti rést (valószínűleg az egykori zsaluzás helye) téglával töltötték ki. A helyiség boltvállig kőből épült, a kövek között agyag illetve gyenge habarcs van. A K-i oldalon 3 keskeny szellőző(?) szerű, felül elfalazott nyílás látható. A helyiség talán késő középkori. A beszakadás a helyiség egykori boltozati nyílása lehetett. Kváderköveket is láttunk az egykori nyílás szélén.

Az egykori plébániaépület alatt egy középkori jellegű pince helyezkedik el. Alapterülete kb. 12×5,5 m, magassága kb. 3,5 m. Két hosszanti fala a boltvállig kő, a dongaboltozata téglá. A zárófal kő, a kövek között agyag tölti ki. A jelenlegi pincelejárát késő középkori – kora újkori(?), fa lépcsőkkel. Ennek boltozata szegmentíves barokk téglaboltozat. Alatta helyezkedik el a kőfalú, téglá dongaboltozatos középkori lejáró. Mindkét lejárát aljában mécsesstartó látható. A középkori lejárát alsó részében megvan a kőkeret szárkövének a helye. A középkori lejárát fent elfalazott. A lejárát felső részének barokk szegmentíves boltozata van. A pince műszeres felmérésére későbbi időpontban visszatérni szándékozunk.

KULCSÁR VALÉRIA – MIKLÓS ZSUZSA

100. Gádoros, Érpárti-dűlő, fasor

(Békés megye) Sza, Á

2001. október 18-án helyszíni szemlét tartottam a lelőhelyen, ahol rendkívül rossz látási viszonyok uralkodtak. A tarló, s a szétszóródott szalmaszálak sok helyütt szinte teljesen meggátoltak minden vizsgálódási lehetőséget, s emellett a terület sűrűn borított volt muharral és csattanó tövissel. A lelőhely teljes kiterjedését ezek alapján pontosan megállapítani nem lehetett.

A lelőhely Gádoros ÉK-i csücskében található. Ny-i vége pontosan megállapítható, mivel ott a terület tárcsázott és vetett volt, ott nem találtunk cserepeket. A lelőhely Ny-i széle a megyehatártól 250–300 m-re húzódik. Egyúttal egybeesik a lelőhely Ny-i széle a térképen is jelölt, szénási-gádorosi határt képező öreg tölgyes K-i szélével is. Lelelőhelyünk É-i széle a szénási-gádorosi határtól D-re, mintegy 200–250 m-re található.

A tanya adja a lelőhely D-i szélét. Cserepeket az ÉNy-DK-i irányú dombháton gyűjtöttünk, 150–200 m szélességben. DK-i széle a térképen is jelölt csatornával valószínűleg egybe is esik, azon túl nem mentünk. Találtunk egy nagyméretű, szabálytalan vörös homokkődarabot, attól nem messze egy friss rókakotorékban pedig III. Béla kephalosát.

A gyűjtött leletanyag szarmata és Árpád-kori kerámiából állt. Az Árpád-kori anyag a lelőhely egészén, foltokban sűrűsödött. A szarmata lelőhely kisebb kiterjedésű lehet, inkább a lelőhely DK-i részére koncentráldva, sokkal intenzívebben jelentkezően.

A terepbejáráson részt vett Gyenge Antal, Kulcsár László, Farkas Csaba.

RÓZSA ZOLTÁN